

БЕЛЕЖКИ ЗА КЛИМАТИЧНИЯ АТЛАС НА БЪЛГАРИЯ

В края на 1957 г. беше окончателно привършена работата по издаването на Климатичния атлас на България. Той бе изработен, за да задоволи нарастващите нужди на различните отрасли на народното стопанство от комплексни климатични данни. Неговото главно предназначение е да даде бързи и лесни справки за разпределението по време и място на по-важните климатични елементи, чието отчитане се явява жизнено необходимо преди всичко за нашето кооперирано селско стопанство.

Атласът е издание на Хидрометеорологичната служба при Министерството на земеделието, а е съставен и оформен от ПО „Картпроект“ при УГК и отпечатан в Картно-геопроборната фабрика при УГК. В неговото изработване са взели участие голям брой научни и технически сътрудници от Института по Хидрология и метеорология при ХМС под общата редакция на проф. д-р Л. Кръстанов — началник на ХМС, и Л. Събев — ст. научен сътрудник в НИИХМ.

В атласа се съдържат 90 отделни карти (а не 91, както се споменава в предговора)¹, разпределени в осем дяла. Две трети от картите са в М 1:1 000 000, а останалите — в М 1:2 000 000.

В първия дял е включена само една карта в М 1:1 000 000, озаглавена „Физическа карта на НР България“.

Вторият дял — Вятър, се състои от 12 карти в М 1:1 000 000. Тук са включени карти за преобладаващите ветрове, честотата на техните посоки и средната скорост на вятъра през различните сезони на годината.

Третият дял — Температура на въздуха, обхваща 19 карти в М 1:1 000 000, изобразяващи средната месечна и средната годишна температура, средната от най-ниските годишни минимални и най-високите годишни максимални температури, средната начална и средната крайна дата на периода с устойчиво задържане на температурата на въздуха над 5 и над 10°.

Четвъртият дял — Валежи, се състои от най-много карти — 22, в М 1:1 000 000. Представени са: средната валежна сума по месеци, сезони и за годината, месеците с главен максимум и главен минимум на валежите и средният брой на засушаванията с продължителност над 10 дни през различните сезони.

Петият дял — Снежна покривка, съдържа 4 карти в М 1:2 000 000. Първите две карти са за средната дата на първата и последната снежна покривка, третата — за височината на снежната покривка, а четвъртата — за годишния брой на дните със снежна покривка.

Шестият дял — Влажност на въздуха, е съставен от 8 карти в М 1:2 000 000, в които са представени средната абсолютна и средната относителна влажност през месеците януари, април, юли и октомври, и 1 карта в М 1:1 000 000 за средната годишна абсолютна влажност.

Предпоследният седми дял — Облачност, обхваща 20 карти, всички в М 1:2 000 000. Първите 12 се отнасят за средната месечна облачност в $\frac{1}{10}$, а останалите — за средната годишна облачност, средната годишна амплитуда на облачността, средния годишен брой на ясни и мрачни дни и средния брой на ясни и мрачни дни през август и декември.

Последният осми дял е озаглавен Климатични райони. В него са представени три карти в М 1:1 000 000. В първата от тях е изобразен годишният индекс на сухотата, втората карта е на климатичните райони в България според класификацията на Кьопен, а третата — на климатичните райони в България.

¹ Деведесет и първата карта бе изпратена допълнително — бел. ред.

Всички карти на атласа са отпечатани на бяла офсетова хартия само върху едната страна на листа. Материалите са обработени и представени по общоприетите методи на климатологичната статистика и картография, като за изобразяването на големия брой елементи и показатели са използвани множество цветни гами и релефи. Мащабът е доста едър, което прави картите едновременно подробни и четливи.

В този си вид атласът представлява ценен климатически справочник. В него интересуваният се ще намери богат фактически материал за различните климатични елементи, които са разработени детайлно и точно. За първи път у нас на едно място са събрани толкова много карти, изработени въз основа на метеорологически данни за достатъчно дълъг период — от 20 до 50 години. Досега ние сме имали карти на някои климатични елементи, но пръснати в различните издания на ХМС. Обединяването им в настоящия атлас наложиха нуждите на народното стопанство, но то се извърши и по препоръка на Световната метеорологична организация (СМО). Във връзка с това и предговорът, и наименованията на картите са написани на три езика — български, руски и френски.

Наред с всички положителни качества, научни достойнства и практическа стойност атласът търпи в много отношения и сериозна критика.

На първо място трябва да посочим недостатъците на поместената като дял I — Физическа карта на България, издание 1954 г., в която са нанесени само наименованията на незначителен брой населени места, по-големите реки и върховете Сталин, Ботев и Черни връх. Релефът е представен по хипсометричния способ (с изохипси и цветове) при отсъствие на каквито и да са надписи за по-едрих орографски единици, като планини, планински дялове, характерни височини, плата, котловини, полета и пр. В нея не са изобразени дори най-важните хидрографски обекти у нас — язовирите, рожба и гордост на социалистическото строителство, чието изграждане се извърши при правилното отчитане на конкретните климатически условия в нашата страна. Изобщо картата е крайно бедна по съдържание в сравнение с възможностите на мащаба. Тя не съответствува и на общоприетото правило за цветно оформление на картографските произведения, като наименованията на населените места са нанесени със син цвят (цветът на елементите на хидрографията) вместо с червен. Освен това всички населени места са обозначени с еднакво големи кръгчета без разлика на тяхната големина, икономическо или административно значение.

От изложеното е ясно, че приложената карта по съдържание и оформление не прилича на нито една от издадените досега физически карти на България и по-скоро е дребномащабна хипсометрична карта, а като такава тя не дава пълна представа за физикогеографския облик на нашата страна и още по-малко подхожда за едно официално издание, каквото е климатичният атлас, в който тя фигурира като самостоятелен дял. Поместването на физическа карта на България в този ѝ вид е напълно излишно, тъй като тя е всъщност само топографска основа на всички карти от дял II — Вятър, които дори се явяват по-пълни по съдържание, защото в тях са нанесени още освен рози на ветровете, но и наименования на други населени места и географски обекти, при които има метеорологични станции.

Друг голям недостатък на атласа, който се забелязва още с преглеждането на съдържанието му, е подреждането на отделните дялове и липсата на някои карти. Известно е, че основните градивни единици, които формират климата, са т. нар. климатични елементи — слънчева радиация, температура на въздуха, валежи, които се намират в най-тясна връзка и взаимозависимост помежду си. Прави впечатление, че при подреждане на дяловете на атласа не е спазена тая взаимовръзка. По такъв начин тези дялове не се явяват в отношение помежду си като генетически свързани части на едно единно цяло — климата.

Какви са съображенията на авторския колектив за поставянето на дял Вятър пред Температура на въздуха и дял Валежи пред Влажност на въздуха и Облачност, за нас е непонятно, обаче като се има предвид, че настоящият атлас трябва да бъде не само чисто практично, но и научно-методично ръководство, трябвало е да се обърне по-голямо внимание и на подреждането на неговите дялове. Освен това ние не знаем какви са препоръките на СМО

и по какво разглежданият климатичен атлас на България се различава от тях, но считаме, че липсата на карти за такива климатични елементи като Слънчева радиация и Барометрично налягане е сериозен пропуск. Това ни дава право да кажем, че излезният атлас представлява негълен климатичен атлас на България. Този извод се подсилва и от факта, че липсват още и такива карти като Карта за средната годишна температура на амплитуда, която е един от важните показатели за типа на климата, Карта на пътищата на циклоните в България, които са носители на промените на времето и климата, Карта на метеорологичните станции в България, която да показва каква е гъстотата на метеорологичната мрежа в нашата страна, и пр.

Като общи недостатъци в картографското оформление на всички карти, които намаляват тяхната четливост и прегледност, могат да се посочат следните:

Легендите на всички карти, издание 1954 г., са отпечатани направо върху точковия raster на Мраморно море, което прави цветовете коренно различни от тези в самата карта и само благодарение на цифровите показатели е възможно правилното ориентироване. Изобщо за легендите на всички карти не е отделено специално място, а за това е имало всички възможности.

В повечето карти между топографската основа и специалното съдържание няма връзка. По всичко личи, че двата картни оригинала са работени поотделно и всеки сам за себе си. Не е направено поне едно налагане (т. нар. кръстоска), поради което върху комбиниранията карта се забелязват множество надписи от топографската основа, неправилно и лошо пресечени с изолинии, числа и другите елементи на специалното съдържание.

Прави впечатление още грубата картографска изработка, особено при изчертаването на реките и липсата в някои карти на необходимия контраст в цветовете. На много места съществува лош пасер (несъвпадение на цветовете), изкривени надписи и пр.

Различната година на издаване на картите за различните дялове, поддялове, та дори и картите за един и същ климатичен показател внася различие не само в цветовете и оформлението, но и в съдържанието на картите. Например в едни карти е писано Орехово, Джурджу, Арджеш, Олт, Кълърац, Нов Дойран, а в други съответно Оряхово, Джорджу, Арджешул, Олтул, Кълърапи, Дойран и пр.

Вярно е, че работата по съставянето и отпечатването на един климатичен атлас с такова богато съдържание е обемиста и изисква много време и сили, но по-добре е тази работа да продължи по-дълго време, а накрая в кратък срок да се редактира подработеният материал, за да се отпечатат всички карти по едно и също време. Това е напълно осъществимо, тъй като климатичните разработки обхващат период до 1950 г., т. е. няколко години преди започване работата по съставянето на атласа.

В заключение трябва да кажем, че въпреки посочените недостатъци като първо произведение от този род и в такъв обем разглежданият Климатичен атлас на НРБ представлява голям успех за нашата наука и по-специално на научноизследователския колектив и техническите сътрудници при Хидрометеорологичната служба.

М. Данева и Й. Савов